

LA RECUPERACIÓ DEL PATRIMONI MUSICAL ANTERIOR A LA GUERRA CIVIL ESPANYOLA: JOAN PUJOL I MATEU

LAIA PUJOL I TOST

Universitat Autònoma de Barcelona

MARC RENAU I MEIER

Investigador independent, Societat Catalana de Musicologia

RESUM

El patrimoni musical català en general i, en particular, el període immediatament anterior a la Guerra Civil té molts compositors oblidats per circumstàncies històriques, però potencialment de gran valor musical. Joan Pujol i Mateu (1862-1938) és un d'aquests casos. Va ser violinista, compositor i pedagog, i col·laborador respectat de grans figures com ara Pau Casals o Joan Lamote de Grignon. A causa de la guerra i la profunda postguerra de la dictadura franquista, la seva obra va quedar arxivada i la seva biografia oblidada.

La intenció d'aquest article és doble. D'una banda, mostrar com, gràcies a la digitalització d'arxius i, sobretot, a la inquietud de determinats músics amb ganes de tocar nous repertoris, és possible redescobrir i divulgar l'obra de compositors oblidats que refresquen el panorama musical actual. De l'altra, havent fet aquesta recerca preliminar sobre el compositor, obrir la porta a una investigació més aprofundida i exhaustiva sobre ell que permeti explicar millor l'evolució cultural i musical del nostre país durant aquest període. En aquest article, doncs, s'esbossa una primera biografia i una mirada extensa però no exhaustiva de l'obra de Joan Pujol per així conèixer-lo.

PARAULES CLAU: recuperació de patrimoni musical, biografia i obra de Joan Pujol i Mateu, Orquestra del Gran Teatre del Liceu, Orquestra Ibèrica de Barcelona, Orquestra Pau Casals, Orquestra Simfònica de Barcelona, Orquestra Filharmònica Barcelonesa.

THE RECOVERY OF MUSICAL HERITAGE PRIOR TO THE SPANISH CIVIL WAR: JOAN PUJOL I MATEU

ABSTRACT

Catalan musical heritage, particularly from the period immediately prior to the Civil War, features many composers of notable potential whose contributions were obscured by historical circumstances. Joan Pujol i Mateu (1862-1938), a violinist, composer and educator, is one of them. He was a respected individual who worked with eminent figures such as Pau Casals or Joan Lamote de Grignon. However, due to the war and the dark post-war years of the Franco dictatorship, his compositions were relegated to the archives and his biography nearly forgotten.

This article serves a dual purpose. Firstly, it seeks to demonstrate how the digitization of archives and, above all, the enthusiasm of musicians to perform new repertoires can enable us to rediscover and disseminate the works of these forgotten composers, thereby enriching the current musical landscape. Secondly, once this preliminary research has been conducted, it also seeks to pave the way for more in-depth, exhaustive research into the composer. This would provide a more accurate explanation of the cultural and musical shift that took place in Spain during this period. This article offers an initial biography followed by a broad, albeit not comprehensive, overview of his works to allow readers to become acquainted with Joan Pujol.

KEYWORDS: recovery of the musical heritage, biography and work of Joan Pujol i Mateu, Orquestra del Gran Teatre del Liceu, Orquestra Ibèrica de Barcelona, Orquestra Pau Casals, Orquestra Simfònica de Barcelona, Orquestra Filharmònica Barcelonesa.

INTRODUCCIÓ

El patrimoni musical català en general i, més concretament, el període de gran efervescència cultural de finals del segle XIX i començaments del segle XX té molts compositors oblidats per circumstàncies històriques, però potencialment de gran valor musical. Aquest és el cas de Joan Pujol i Mateu (1862-1938), un violinista, compositor i pedagog barceloní, autor d'unes dues-centes obres per a orquestra, cobla, conjunts de cambra, veu amb instruments i cor mixt, que va tenir la seva pròpia orquestra i va ser un col·laborador respectat de grans figures, com ara Pau Casals o Joan Lamote de Grignon.

Gràcies a la confluència de diverses iniciatives públiques i privades —digitalització d'arxius realitzada pel Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), recerca històrica de fonts primàries inèdites i difusió de nous repertoris en concerts— ha estat possible començar a recuperar i donar a conèixer la seva figura i la seva música. Cal subratllar que, avui dia, els autors d'aquest article desconeixen l'existència de cap referència bibliogràfica de Joan Pujol i Mateu. Això fa, per tant, que aquest article sigui un inici de recerca i divulgació de la seva figura i obra, susceptible de ser ampliat en recerques posteriors. Estudiar i divulgar figures com

Joan Pujol i Mateu contribueix a tenir una visió més precisa i completa de la vitalitat musical catalana del primer terç del segle XX.

BIOGRAFIA

Joan Pujol i Mateu (figura 1) va néixer a Barcelona el 18 d'abril de 1862 i fou batejat a la desapareguda església de Sant Francesc de Paula (on actualment hi ha el Palau de la Música Catalana) el 20 d'abril del mateix any.¹ Ell era el cinquè de sis fills, però cap dels quatre anteriors germans no havia sobreviscut a la primera infantesa. El seu pare era Joan Pujol i Susany, nascut el 5 d'agost de 1822, i la seva mare era Rosa Mateu, nascuda l'any 1826. L'any 1865, probablement com a conseqüència de la gran epidèmia de còlera de Barcelona, van morir la seva mare i la seva germana Elvira, la més petita de la família. Així doncs, Joan Pujol va créixer com a fill únic al carrer de Sant Francesc de Paula, número 10, 3r pis, en primer lloc, sota la cura només del seu pare i, a partir de 1871, també de la segona esposa d'aquest, Francesca Sauleda i Roca, a qui va estimar com si fos la seva mare.

FIGURA 1. Fotografia de Joan Pujol i Mateu.

FONT: Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC),
Fons Joan Pujol Mateu, R. 231.

Va estudiar primera i segona ensenyança al Colegio de los Señores Pelfort.² Els Pujol eren sabaters barcelonins des de feia tres generacions, però ell es va in-

1. Certificat de bateig conservat al CEDOC, Fons Joan Pujol, R. 305. Si no s'especifica el contrari, a partir d'ara endavant totes les referències documentals es refereixen, per defecte, al Fons Joan Pujol del CEDOC.

2. Carnets de notes de 1874 i 1875 (CEDOC, R. 302).

clinar cap a la música. Va estudiar al Conservatori Superior de Música del Liceu entre els anys 1889 i 1894,³ on va tenir, entre d'altres, Gabriel Balart i Crehuet com a professor d'harmonia i composició⁴ i Domènec Sánchez i Deyà com a professor de violí.⁵ Les seves aptituds li van valdre diversos premis i diplomes d'honor.⁶

Com que tots els seus germans i germanes havien mort, el seu pare va pagar 1.500 pessetes (una veritable fortuna en aquell moment) perquè quedés exempt de fer el servei militar,⁷ que durava tres anys i al qual havia d'ingressar com a recluta el 1882.⁸ Això li va permetre de començar la seva carrera professional amb dinou anys, quan va ingressar com a primer violí de fila⁹ a l'Orquestra Simfònica del Gran Teatre del Liceu. De fet, treballant com a violinista de l'orquestra, va ser testimoni del famós atemptat amb dues bombes Orsini la nit de la inauguració de la temporada, el 7 de novembre de 1893, durant el segon acte de l'òpera *Guillem Tell* de Rossini.¹⁰ Per la seva bona reputació, el 1899, els altres músics de l'orquestra el van nomenar representant davant l'empresa¹¹ i president d'una comissió d'ordre intern¹² integrada per set músics. Va fer amistat amb diversos artistes de renom, com, per exemple, el gran tenor Hipòlit Lázaro.¹³

3. Diplomes d'honor d'harmonia i composició corresponents als anys 1890-1891, 1891-1892, 1892-1893 i 1893-1894; exercici de composició coral presentat als exàmens de 1884 (CEDOC, R. 203); partitures per a violí de Rossini, Pleyel, Mercadante, Massenet i Kreutzer (CEDOC, R. 121-128).

4. Quadern manuscrit «Curso Balart» d'harmonia i diversos apunts de contrapunt (CEDOC, R. 228).

5. Fotografia de 1917 dedicada i amb targeta en què s'indica el seu nou domicili a Buenos Aires (CEDOC, R. 267).

6. Diplomes d'honor d'harmonia i composició corresponents als anys 1890-1891, 1891-1892, 1892-1893 i 1893-1894; Medalla al Mèrit de bronze i plata de primera classe, obtinguda als exàmens de 4t curs; Gran Medalla de Plata, obtinguda als exàmens de 5è. CEDOC, les medalles pendents de classificar.

7. Certificat d'exempció en metàl·lic del servei militar concedit per la Comissió Provincial de Barcelona el 8 de març de 1882 (CEDOC, R. 317).

8. Llicència atorgada del 4t cos de l'exèrcit, zona de reclutament núm. 59, de 20 de desembre de 1894. CEDOC, pendent de classificar.

9. Contracte de treball del 2 de juliol de 1881 (CEDOC, R. 250).

10. Comunicació oral de Josep Maria Pujol i Rodés, fill de Joan Pujol i Mateu, a la seva neta (i besneta de Joan Pujol i Mateu) Laia Pujol i Tost. Aquestes comunicacions es van produir aproximadament entre els anys 1980 i 1995, com a part de les converses entre avi i neta, en què Josep Maria Pujol i Rodés explicava (de vegades en resposta a les preguntes de Laia Pujol) els records que tenia de la seva família.

11. Poders signats per 57 músics el 12 de febrer de 1899 perquè gestionés els contractes durant l'any següent (CEDOC, R. 249).

12. Acta de creació signada per 53 músics el 12 de febrer de 1899 (CEDOC, R. 248).

13. Fotografia dedicada per Hipòlit Lázaro des de Roma amb data de 1922 (CEDOC, R. 261).

FIGURA 2. Fotografia de Teresa Rodés i Raymond.

FONT: Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), R. 234.

El 22 de juny de 1895 es va casar amb Teresa Rodés i Raymond (figura 2), deu anys més jove que ell, que pertanyia a una família benestant de comerciants del barri del Born. Fins aproximadament el 1915, el matrimoni va viure al carrer de Lluís el Pietós, número 3, 2n 1a; després es van traslladar, sempre de lloguer,¹⁴ al carrer de Méndez Núñez, número 2, 3r 1a, un pis més gran al nou barri de l'Eixample, però ben a tocar del barri i la parròquia de Sant Pere de les Puelles, a la qual també van estar vinculats. Amb Teresa Rodés van tenir cinc fills, però només els tres més petits, Josep Maria, Teresa i Maria Dolors, van arribar a l'edat adulta. La mort per malaltia del fill gran, Joan, als tretze anys va ser un cop molt fort per a tota la família, que centraria els seus esforços a protegir aquests tres fills que els quedaven (figura 3). Per exemple, arribat el moment, novament van seguir els procediments legals per tal que el noi, Josep Maria, no hagués de fer el servei militar.¹⁵ Cap dels tres fills no es va dedicar a la música, però sempre hi van ser molt aficionats.

14. Rebut de pagament de lloguer de 55 pessetes de l'1 de febrer de l'any 1935 firmat per la propietària Asunción Arbós. Aquest document es troba entre les partitures de la sardana *Maig* (CEDOC, R. 075).

15. Ratificació d'exempció del servei militar expedida per la Junta de Classificació i Revisió de la província de Barcelona de 1927 (CEDOC, R. 320).

FIGURA 3. Fotografia de Teresa Rodés, Juanito Pujol i Joan Pujol.
FONT: Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), R. 236.

Joan Pujol, com a violinista, va treballar en quatre orquestres més, a part de l'Orquestra del Liceu. El 1907 va ser nomenat violí primer de l'Orquestra Filharmònica Barcelonesa, fundada per José Lasalle.¹⁶ Pocs anys després va entrar com a soci fundador de l'Orquestra Simfònica de Barcelona (1910-1925),¹⁷ endegada pel mestre Joan Lamote de Grignon (figura 4). D'aquesta orquestra va arribar a ser vicepresident¹⁸ i promotor dels «Concerts simfònics populars a preus reduïts» des de 1917.¹⁹ Durant aquests anys, Lamote de Grignon li va demanar que, com a vicepresident de l'orquestra, s'entrevistés amb el jove compositor i violinista Martí Cabús.²⁰ A partir del 1918,²¹ Joan Pujol va tenir la seva pròpia orquestra, anomenada *Orquestra Ibèrica de Barcelona*, que dirigia conjuntament amb Joaquim Ribó.²² A més d'interpretar obres pròpies, també en tocaven d'altres autors, com ara sardanes de Josep Serra o Pep Ventura.²³

16. Carnet personal amb data de 22 de maig de 1907 (CEDOC, R. 251).

17. Carnet personal amb data d'1 de juny de 1912 (CEDOC, R. 252).

18. Carta adreçada a ell per Joan Lamote de Grignon en relació amb Martí Cabús on consta aquest títol (CEDOC, R. 262).

19. Carta del 29 de febrer de 1924 adreçada a l'Ajuntament de Barcelona perquè atorgui una subvenció de 20.000 pessetes destinada a cobrir les despeses dels concerts populars (CEDOC, R. 276).

20. Cartes intercanviades sobre aquest afer (CEDOC, R. 262 i R. 266).

21. Esborrany de carta sobre paper de l'Orquestra Ibèrica en què s'ofereixen serveis per a la propera festa major que després (el 1933) es va reaprofitar per escriure la lletra de la masurca *Arlequín* (CEDOC, R. 140).

22. Paper de carta conservat entre partitures (CEDOC, R. 108) i comunicació oral del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

23. Partitura manuscrita de *Records de ma terra* de Josep Serra i *Per tu ploro* de Pep Ventura (CEDOC, R. 097.01).

FIGURA 4. Fotografia d'un dinar de l'Orquestra Simfònica de Barcelona (1910-1925) presidit per Joan Lamote de Grignon.

FONT: Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), R 257.

I, finalment, l'any 1922, Pau Casals el va contractar, juntament amb altres músics del Liceu, perquè toqués a la seva orquestra. Així doncs, Joan Pujol, amb seixanta anys, es va incorporar a l'Orquestra Pau Casals com a violí segon²⁴ fins a la seva dissolució el 1937 (figura 5).

De tota aquesta activitat musical amb les diferents orquestres es conserven diversos documents, com, per exemple, el banquet ofert per l'Ajuntament de Granollers a l'Hotel Europa (actual Fonda Europa) amb motiu de la dedicació d'una plaça a Pau Casals.²⁵

Com a músic professional, estava afiliat al Sindicato Musical de Cataluña,²⁶ que tenia la seva seu al carrer Hospital, 112. També era president de l'Asociación Musical de Aficionados, per a la qual va fer un seguit de concerts gratuïts el 1903.²⁷ La seva dedicació a la música es completava amb les tasques com a professor de solfeig, violí i piano.²⁸

24. Fotografies de concerts (per exemple, al Palau, CEDOC, R. 259) i carta de nomenament del 6 de maig de 1922 (CEDOC, R. 253).

25. Invitació signada per Pau Casals (CEDOC, R. 260).

26. Butlleta del Sindicato Musical de Cataluña de l'agost de 1916 (CEDOC, R. 271) i paper de correspondència del sindicat (CEDOC, R. 130).

27. Diploma d'agraïment de l'Asociación Musical de Aficionados de 1903. CEDOC, pendent de classificar.

28. Comunicació oral del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

FIGURA 5: Fotografia de l'Orquestra Pau Casals feta al Casino del Masnou l'any 1927, amb Joan Pujol encerclat.

FONT: Fundació Pau Casals / Arxiu Nacional. Fons Pau Casals.

Va ser un home religiós i discret. De tarannà catalanista, va ser molt respectat en l'àmbit professional i va participar plenament en l'ambient de consolidació cultural catalana posterior a la Renaixença, però mai no es va voler significar políticament.²⁹ Es va dedicar a la música, les accions caritatives a la parròquia de Sant Francesc de Paula,³⁰ les arts plàstiques³¹ i la seva família. L'esclat de la Guerra Civil espanyola i la interrupció consegüent de la vida cultural a Barcelona el van afectar molt.³² El fet de quedar vidu a finals del 1937 va fer minvar encara més el seu estat d'ànim i de salut.³³ Va morir pocs mesos després que la seva dona Teresa, el 21 d'agost de 1938, als setanta-sis anys. Va ser enterrat al cementiri del Poblenou (el nínxol encara es conserva)³⁴ amb jaqué i barret de copa,³⁵ l'uniforme d'orquestra que tantes vegades havia vestit (figura 6).

29. Comunicació oral del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

30. Documents de la Junta de Beneficència de la Parròquia de Sant Francesc de Paula. CEDOC, pendent de classificar.

31. La família conserva setze obres seves, principalment dibuixos a llapis i aquarel·les de paisatges.

32. Comunicació oral del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

33. Carta de condol de Joan Lamote de Grignon datada el 19 d'octubre de 1937 (CEDOC, R. 262).

34. Cementiri del Poblenou (Barcelona), dep. 1r, illa 1a, pis 5è, nínxol núm. 1272.

35. Comunicació oral del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

FIGURA 6. Fotografia de carnet de Joan Pujol i Mateu de l'1 d'abril del 1935.
FONT: Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), R. 288.

PREMIS I RECONeixEMENTS

Joan Pujol va veure diverses composicions seves reconegudes per diferents institucions catalanes de prestigi. El 1914, va participar en els Jocs Florals de Palamós, organitzats per la revista *Marinada* i l'Orfeó Aucellada. El tribunal de la part musical dels Jocs Florals de Palamós estava format per Enric Morera, Josep Sancho Marraco i Juli Garreta. La seva composició *La núvia* hi va guanyar un accèssit.³⁶ El 1915, va participar en la sisena edició de la Festa de la Música Catalana de l'Orfeó Català. La seva composició per a cinc veus mixtes *La ginestaire* (amb lletra de Jacint Verdaguer i data del 5 de març del 1914) va ser premiada amb un segon accèssit.³⁷ El 1917 va presentar *La puntaire* per a sis veus mixtes, sobre un text de Verdaguer, a la primera edició de la Festa de la Poesia i de la Música organitzada per l'Orfeó Gracienc. Hi va rebre un accèssit³⁸ (figura 7). I, el 1922, una altra obra seva, *L'hereu Riera*, amb el subtítol *Poemet simfònic per a gran orquestra*³⁹ i el lema «Catalanenca», va rebre una menció honorífica en la categoria de 4t premi de la novena edició de la Festa de la Música Catalana.

36. Carta del secretari Miquel Roger i Crosa en relació amb els resultats dels Jocs Florals de Palamós en què, segons sembla, no va rebre cap diploma o document justificatiu del seu premi (CEDOC, 264).

37. Diploma del premi, signat, entre d'altres, per Joan Manén i Francesc Pujol (CEDOC, R. 227).

38. Notícia breu publicada a *La Veu de Catalunya* el 9 d'agost de 1917 (CEDOC, R. 274); diploma del premi, signat, entre d'altres, per Joan Lamote de Grignon i Joan Balcells (CEDOC, R. 227).

39. El CEDOC en conserva la partitura manuscrita en el Fons Festa de la Música Catalana (R. 147).

FIGURA 7. Diploma de l'accessit per *La puntaire* obtingut a la Festa de la Poesia i de la Música de l'any 1917.

FONT: Laia Pujol i Tost.

Però el reconeixement més important li havia vingut més aviat, en el marc de les Festes Constantinianes de Catalunya, celebrades l'any 1913. En primer lloc, va obtenir el premi extraordinari al concurs organitzat per la Joventut Catòlica de Barcelona amb una cantata anomenada *A la verge de Montserrat*. El lliurament de premis es va fer al monestir de Montserrat el 14 de setembre de 1913 i també hi van ser premiats Josep Maria de Sagarra, Francesc Pujol i Pons i Antoni Pérez Moya.⁴⁰ El segon esdeveniment va ser la Festa de la Caritat. Hi va participar amb l'ambiciosa composició per a cor mixt i orquestra *Mort de Sant Francesc*, que va rebre el segon premi (dotat amb 250 pessetes) en un acte molt protocol·lari celebrat la tarda del diumenge 19 d'octubre⁴¹ al Palau de la Música Catalana, on també van ser premiats Josep Maria de Sagarra, Josep Carner i Antoni Pérez Moya.⁴²

40. Notícia breu del *Correo Catalán* del 14 de setembre de 1913 (CEDOC, R. 274) i notícia general del *Diario de Barcelona* del dilluns 15 de setembre de 1913 (n. 258, 12331, també al CEDOC, R. 274). Es conserva en força bon estat una banda de roba brodada commemorativa del premi.

41. Així ho explica la crònica publicada a *La Veu de Catalunya*, núm. 5189, del dilluns 20 d'octubre del 1913, BIBLIOTECA DE CATALUNYA, *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques: ARCA* (en línia), <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1244549> (consulta: 28 gener 2024), p. 1.

42. Notícia publicada a *La Veu de Catalunya* (data indeterminada) i al *Correo Catalán*, núm. 12.801 (20 octubre 1913) (Any 38), (CEDOC, R. 274). Es conserva en força mal estat una banda de roba brodada commemorativa del premi.

L'obra *Mort de Sant Francesc* va ser estrenada anys més tard, el diumenge 24 d'abril del 1921,⁴³ en un concert ofert al Teatre Eldorado per l'Orquestra Simfònica de Barcelona i l'Orfeó Gracienc. Joan Lamote de Grignon va ser-ne el director i a l'estrena el mateix Joan Pujol estava tocant a l'orquestra.⁴⁴ El concert va ser l'objecte d'una ressenya a la revista *D'ací i d'allà*⁴⁵ (figura 8) i d'una crítica a *La Veu de Catalunya*.⁴⁶

FIGURA 8. Ressenya a la revista mensual *D'ací i d'allà* del mes de maig de 1921 sobre l'estrena de *Mort de Sant Francesc*.
FONT: Centre de Documentació de l'Orfeó Català (CEDOC), R. 278.

Cal afegir, però, que a les hemeroteques s'anuncien almenys dues vegades la programació en cicle de concerts de l'obra *Sant Francesc* (tot indica que es tracta de la mateixa obra *Mort de Sant Francesc*) abans de l'estrena de l'any 1921. En una

43. Crítica publicada a *La Veu de Catalunya*, núm. 7831, del dilluns 25 d'abril del 1921, ARCA (en línia), <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1254277> (consulta: 28 gener 2024), p. 6. En el mateix concert l'Orquestra Simfònica de Barcelona va interpretar la 9a simfonia de Beethoven, i la crítica esmenta la inseguretat de l'orquestra per manca d'assaig.

44. Així ho esmenta una breu crònica publicada a la *Revista Musical Catalana*, núm. 208-210 (abril-juny 1921), p. 109, també disponible en línia a ARCA <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1345775> (consulta: 27 gener 2024), p. 37.

45. Carta de 1921 signada per Ignasi Folch i Torres, director de la revista *D'ací i d'allà*, en què demana a Joan Pujol que li envii un retrat per publicar amb motiu de l'estrena de *Mort de Sant Francesc* (CEDOC, R. 265). Es conserva un exemplar de la revista al CEDOC, R. 278.

46. Crítica ja esmentada en la nota a peu de pàgina núm. 42.

ressenya a *La Publicidad* l'octubre del 1917,⁴⁷ l'Orfeó Gracienc anuncia que col·laborarà amb l'Orquestra Simfònica de Barcelona dirigida per Joan Lamote i, entre les obres que anuncia en què participarà, s'esmenta l'obra «*Sant Francesc*, de Pujol y Matheu». Un any més tard la *Revista Musical Catalana* es fa ressò, en el seu butlletí del mes d'octubre de 1918,⁴⁸ de la llista d'obres programades de la temporada 1918-1919 en què l'Orquestra Simfònica de Barcelona interpretarà l'obra «*Sant Francesc* (amb chors), Pujol-Matheu». Malgrat tot, no consta enlloc que l'obra per a cor i orquestra *Sant Francesc* s'arribés a interpretar abans de l'abril de 1921.⁴⁹

OBRA I FONDS PERSONAL

DONACIÓ DEL FONDS JOAN PUJOL I MATEU AL CEDOC

A la mort de Joan Pujol, les seves filles Teresa i Maria Dolors, que eren solteres i vivien al domicili patern, van heretar⁵⁰ tot el material musical, documentació personal i professional i els instruments del seu pare (un piano i un violí). Amb el temps, el violí i el piano es van vendre.⁵¹ La documentació personal i professional, que també inclou alguns llibres d'història de la música i un tractat de contrapunt i harmonia, va ser custodiada pels successius hereus. Pel que fa al material musical, les filles van honorar el desig del seu pare i el van llogar a l'Orfeó Català.⁵²

Finalment, el 2019, els descendents de Joan Pujol i Mateu van fer donació al CEDOC de tota la documentació personal del compositor —que inclou fotografies, factures, postals, records familiars, paper de carta, anotacions manuscrites, etc.— juntament amb una primera classificació dels documents. Aquestes fonts, que van permetre esbossar la biografia del compositor que aquí es presenta, estan en procés de ser digitalitzades pel CEDOC.

47. Així ho anuncia *La Publicidad* el dijous 25 d'octubre del 1917, *ARCA* (en línia), <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1419793&posicion=1#search=%22sant+Francesc+Pujol+Matheu%22> (consulta: 7 febrer 2024), p. 4.

48. Així ho anuncia la *Revista Musical Catalana*, núm. 178 (octubre 1918), també disponible en línia a *ARCA* <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1345749> (consulta: 7 febrer 2024), p. 24.

49. Sempre partint, però, de la premissa que és molt improbable que *Mort de Sant Francesc* per a cor i orquestra i *Sant Francesc* per a cor i orquestra siguin dues obres diferents.

50. Testament de Joan Pujol Mateu, redactat i signat a Barcelona el 18 de gener de 1938 pel notari Rodolf Camprubí i Vintró (CEDOC, R. 322).

51. Comunicació personal del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

52. Dues cartes de l'Orfeó Català a les filles de Joan Pujol datades el 17 i el 29 de desembre de 1953, respectivament (CEDOC, R. 263).

DESCRIPCIÓ GLOBAL DE L'OBRA CONSERVADA AL CEDOC

Del Fons Joan Pujol del CEDOC cal destacar que les seves composicions originals i arranjaments d'obres d'altres autors representen una proporció molt elevada del conjunt. De les poques partitures del Fons Joan Pujol que no són de la seva autoria destaca una *Misa de Requiem* de l'any 1870 del compositor Joan Sarríols i Porta (1820-1886).

Les composicions de Joan Pujol daten des de l'any 1890 fins a l'any 1935. Algunes d'elles estan dirigides o dedicades explícitament a músics del moment (el professor de violí Valentí Marcet, el baríton Ramon Bassols, Pau Casals, el clarinetista Vicenç Morales) o a formacions musicals concretes (Orquestra «Alianza Musical», Societat Casino del Comerç de Terrassa, Orquestra Pau Casals).

Excepte les col·laboracions puntuals realitzades en el cas de la música lleugera i la música dramàtica, la majoria d'obres estan signades exclusivament pel mateix autor (a mà o amb segell i tampó). Al llarg del temps, es troben petites variacions en algunes de les signatures: a la majoria d'obres la *J* de Joan és una clau de sol; en moltes obres, probablement de joventut, sovint signades amb segell i tampó, el segon cognom apareix amb una hac intercalada (Matheu);⁵³ molta de la música lleugera feta en col·laboració està signada amb el pseudònim Pujolay o també com a Pujol Matheus, amb una essa al final.

La resta de documents del Fons Joan Pujol correspon als tractats, apunts i exercicis d'harmonia i contrapunt (de la seva època d'estudiant). Finalment, també hi ha documents personals i professionals reaprofitats i/o intercalats amb les partitures, com ara correspondència,⁵⁴ paper de carta de l'Orquestra Ibèrica, una llista de les seves composicions i diversos rebuts i documents relacionats amb institucions de beneficència.

A continuació segueix una descripció de les seves obres conservades al CEDOC. En aquesta descripció hem respectat la grafia original dels títols de les obres, i dels textos vinculats, sense advertir cada vegada amb el [sic] corresponent les grafies errònies o no d'acord amb la normativa ortogràfica actual. El dia que s'estableixi un catàleg exhaustiu de Joan Pujol considerem que seria apropiat adaptar els títols de les obres a la normativa ortogràfica actual. Així mateix, aquesta descripció no és exhaustiva, ja que per fer-ho cal fixar un catàleg complet i minucios de les obres de Joan Pujol i això implica consultar altres arxius, com ara les obres d'ell que sembla que es conserven a la Biblioteca de Catalunya. És possible que també es conservin obres de Joan Pujol al Fons Pau Casals, custodiat a l'Arxiu Nacional de Catalunya, i també a l'Arxiu de la Catedral de Girona (ja que en aquests dos arxius figura el nom de «Joan Pujol Matheu» al catàleg). Queda, doncs, pendent la futura tasca d'identificar i indexar, una a una, totes les seves obres.

53. Segons sembla el compositor considerava que «feia més interessant». Comunicació oral del fill Josep Maria a la seva neta Laia Pujol i Tost.

54. Per exemple, una carta de Pau Casals datada el 6 d'agost de 1926 i referent a la versió per a gran orquestra de la *Rapsòdia catalana* (CEDOC, R. 198).

OBRA SIMFÒNICA

De les obres per a orquestra n'hi ha set que són concebudes per a orquestra simfònica o, el que és el mateix, per a «gran orquestra». Amb l'excepció de *Preludi*,⁵⁵ escrita el mes de març del 1899, i sense poder situar clarament *Pastoral* ni *Suite*, aquestes obres pertanyen a un període tardà, compostes entre el 1920 i 1933. Quatre d'elles prenen com a material temàtic melodies tradicionals catalanes.

L'obra orquestral *Aplec de 3 cançons catalanes*⁵⁶ escrita el març del 1920 consta de tres melodies tradicionals («La nit de Sant Joan», «La dama d'Aragó» i «El petit vailet»). La segona cançó de l'Aplec, «La dama d'Aragó», té una instrumentació més cambrística (secció de cordes més una flauta i un oboè) i va ser escrita anteriorment, el juny del 1919.⁵⁷

Nadalenca, glossa simfònica popular,⁵⁸ revisada a llapis el 1933, és una obra que pren diverses melodies tradicionals de Nadal supeditades a una certa idea programàtica. *Pastoral*⁵⁹ és una obra de data indeterminada, també amb correccions a llapis, amb un text programàtic en llengua castellana. Incorpora el lema «El arte es la poetización de la naturaleza» i un número a llapis vermell a la portada que ens indica que va ser presentada en un concurs. *Suite*⁶⁰ és una altra obra de data indeterminada i també amb correccions a llapis.

L'hereu Riera, poemeta simfònic popular per a gran orquestra és una obra del 1921 que es conserva al CEDOC, però al Fons Festa de la Música Catalana perquè va ser guardonada en el concurs celebrat l'any 1922 amb una menció honorífica.

Rapsòdia catalana per a gran orquestra,⁶¹ escrita l'agost del 1925, és una obra basada en una anterior *Rapsòdia catalana*.⁶² La primera *Rapsòdia catalana* fou escrita el juny del 1923 i estrenada per l'autor el 23 de juliol del 1923 en un concert de l'Orquestra Ibèrica a la Festa Major de Masquefa. Gràcies a una breu carta de resposta de Pau Casals del 6 d'agost del 1926,⁶³ on Casals descarta incloure la *Rapsòdia catalana per a gran orquestra* en els concerts de l'Orquestra Pau Casals, sabem que Joan Pujol li havia presentat i proposat aquesta obra amb la intenció que la programés.

55. CEDOC, R. 102.

56. CEDOC, R. 103.

57. CEDOC, R. 123.

58. CEDOC, R. 106.

59. CEDOC, R. 107.

60. CEDOC, R. 138.

61. CEDOC, R. 105.

62. CEDOC, R. 104.

63. CEDOC, R. 198.

OBRES PER A COR I ORQUESTRA

Les tres obres per a cor i orquestra *Missa a dos cors i orquestra*, *Requiem* i *Mort de Sant Francesc* són obres religioses o de temàtica religiosa.

La *Missa a dos cors y gran orquestra*⁶⁴ és una missa (I. «Kyrie», II. «Gloria», III. «Credo», IV. «Sanctus», V. «Benedictus», VI. «Agnus Dei») per a orquestra gran, cor (tiples, tenors, barítons i baixos) i quatre solistes (tiple, tenor, baríton i baix). Està datada el mes de desembre de l'any 1897 (visualment no és del tot clar que sigui un 7) i porta clarament lletres d'assaig en llapis de color blau.⁶⁵ La secció de vent de l'orquestra consisteix en flauta, oboè, dos clarinets en la (tot i que la partitura demana que els clarinetistes toquin clarinets en si bemoll a partir del primer «Qui tollis peccata mundi» fins al final del glòria), dos fagots, dues trompes en fa (excepte per a l'agnus dei, que demana que siguin trompes en sol), un cornetí en la (excepte a la part final del glòria, al mateix punt que també els clarinets han de canviar a si bemoll, on demana al cornetista el cornetí en si bemoll), tres trombons i fiscorn o tuba. També hi ha timbales, orgue i arpa i la secció de corda que consisteix en violins primers, violins segons, violes, violoncel·les (mínim tres) i contrabaixos (mínim dos). Gràcies a tres apunts a llapis en tres partícels diferents de la *Missa a dos cors y gran orquestra* (a les partícels l'obra es reanomena com a *Misa de gloria*), sabem que es va estrenar el 16 de gener de l'any 1898 a l'església de Sant Francesc de Paula.⁶⁶ Existeix també una altra partitura general de la mateixa obra, sense títol.⁶⁷ Com a data diu que està conclosa a inicis de l'any 1897. És, per tant, una versió anterior i presenta diferències amb la partitura del desembre del 1897. La més important és que no té secció de vent que, *grosso modo*, és substituïda per l'orgue.

Amb data de 8 de desembre de 1900, Joan Pujol va concloure un *Requiem à tres veus à solo de tiple tenor baix coro d'homes y petita orquestra*⁶⁸ (I. «Requiem», II. «Kyrie», III. «Secuencia (Dies irae)», IV. «Hostias», V. «Santus», VI. «O vos omnes», VII. «Agnus Dei»). El cor d'homes és a tres veus (dues veus de tenors i una de baixos), l'orquestra és una mica més petita que la de la *Missa a dos cors y gran orquestra* (tres flautes, oboè, corn anglès, fagots, quatre trompes i secció de cordes: violins, dues veus de violes, violoncel·les i contrabaixos) i les tres veus solistes són tiple, tenor i baix.

64. CEDOC, R. 204.

65. Aquest detall és important per identificar correctament a quina partitura general corresponen les partícels.

66. Anotacions a llapis en la partícula de les trompes, a la darrera pàgina amb llapis blau a la partícula de timbales i també a la portada de la partícula del contrabaix. Val a dir també que en una partícula per a primers violins, amb lletra de Joan Pujol (amb la característica *J* en forma en clau de sol), s'hi llegeix «J. Mannen». No podem descartar que es tracti d'un jove de quinze anys anomenat Joan Manén i Planas.

67. CEDOC, R. 0201.

68. CEDOC, R. 0223.

Finalment, tenim l'obra *Mort de Sant Francesch*,⁶⁹ amb el subtítol *Poema líric per a cor mixt i gran orquestra* i amb el text extret del poema de Jacint Verdaguer *Sant Francesc*. El lema de la portada «L'amor es caritat» ens indica que va ser presentada a concurs. Com s'ha esmentat anteriorment, va ser guardonada amb un segon premi el 19 d'octubre del 1913 a la Festa de la Caritat, dins el marc de les Festes Constantinianes de Catalunya. La secció de vents de l'orquestra està formada per dues flautes, un flautí (*piccolo*), dos oboès, corn anglès, dos clarinets en si bemoll, clarinet baix en si bemoll, dos fagots, quatre trompes, dues trompetes, tres trombons, tuba, timbales, orgue, arpa, violins primers, violins segons, viola, violoncel i contrabaix. El cor mixt és a quatre veus, dues veus de soprano, tenors i baixos.

OBRES PER A COR A CAPPELLA

Joan Pujol va escriure una vintena d'obres corals *a cappella*. El gruix d'aquestes obres corals són sobre melodies tradicionals, de lloança, patriòtiques o sobre poemes d'autors catalans (Joan B. Lleonart, Antoni Ferrer i Codina, Josep Maria Lasarte Janer i, sobretot, Verdaguer) i una cinquena part del conjunt és música litúrgica (*Pange lingua*, *Tantum ergo*, *Benedictus* i *Salve Regina*).

Patria,⁷⁰ amb el subtítol *a Catalunya* i amb data de 12 de setembre de 1902, és per a cor mixt i veus blanques i *Los almogàvers*,⁷¹ amb data de 12 d'octubre de 1902, és per a cor d'homes. El text d'ambdues obres és de Josep Maria Lasarte Janer i són d'esperit patriòtic.

*La puntayre*⁷² és per a cor mixt a sis veus (dues veus de soprano, una veu de contralt, tenors, barítons i baixos) amb un cor complementari a quatre veus (tiples, tenors, barítons i baixos) que, quan intervé, sempre canta acompanyant a boca closa. El text és un poema de Verdaguer. Una de les partitures conservades amb correccions a llapis està datada el 22 de febrer de 1904. Va ser l'obra guardonada a la primera edició de la Festa de la Poesia i de la Música organitzada per l'Orfeó Gracienc, el 1917.

*L'aucellayre*⁷³ per a cor mixt, porta data de desembre de 1909 i text d'Antoni Ferrer i Codina. El text és un poema costumista on descriu un personatge peculiar, un captaire i ocellaire de Belcaire que afirma ser endeví a canvi de guanyar uns diners. A la portada Joan Pujol incorpora el lema «soch vellet, però apari-

69. CEDOC, R. 212. En les hemeroteques de l'època el títol de l'obra apareix sovint escrit sense la *h* final. Si aquí mantenim la *h* final és només perquè Joan Pujol ho va escriure així en el manuscrit.

70. CEDOC, R. 079.

71. CEDOC, R. 082.

72. CEDOC, R. 086. Joan Pujol en el manuscrit va escriure «La puntayre», si bé en altres documents, com el diploma de l'accèssit amb què va ser guardonada l'obra, surt escrit «La puntaire».

73. CEDOC, R. 087.

det...» i l'escaient indicació de «caràcter joyós». Un número 87 a llapis fa suposar que és el registre d'entrada d'un concurs de composició.

La primera obra amb què Joan Pujol va guanyar un premi de composició és *A la verge de Montserrat*⁷⁴ per a cor d'homes (dues veus de tenors, barítons i baixos), composició finalitzada el 5 de juliol de 1913. Com a lema la portada presenta «Decor Cathalaunie, salve». El text és un poema que Verdaguer va escriure cap a l'any 1880.⁷⁵

*La ginestaire*⁷⁶ amb el subtítol *poemet per a cor mixt* porta com a data el 5 de març de 1914. El text és, de nou, un poema de Jacint Verdaguer. A la portada del manuscrit es llegeix el lema «L'amor dels amors» i va ser, com s'ha esmentat anteriorment, una obra guardonada l'any 1914 a la sisena Festa de la Música Catalana. Per aquest motiu es conserva també una altra partitura de *La ginestaire* en el Fons Festa de la Música Catalana del mateix CEDOC.

Glosa de la cançó catalana: Els fadrins de Sant Boi,⁷⁷ amb data de juliol de 1916, és per a cor mixt a set veus (dues veus de tiple, dues veus de contralt, tenors, barítons i baixos). La portada d'una de les dues partitures generals inclou un lema que diu «Las cançons populars son el sagell dels pobles».

Fum, fum, fum per a cor mixt a sis veus (dues veus de soprano, veu blanca, tenors, barítons i baixos) i *L'hereu Riera*⁷⁸ per a cor mixt a cinc veus (dues veus de soprano, tenors, barítons i baixos) daten del 1919. Porten com a sobretítol *Armonitzacions cançons populars*.

La *Collecció de tres cançons populars per a cor mixt*⁷⁹ (I. «Ball rodó», II. «El testament d'Amèlia», III. «El carbonerot») inclou un esborrany a llapis d'«El gat de can Cots». Els esborranys porten la data de setembre de 1919.

L'obra *Quatre cançons populars*⁸⁰ és per a cor mixt (I. «El mestre», II. «Casa el coix d'Alins», III. «La bona Mare de Déu», IV. «El caçador i la pastoreta») i per lema porta «Ramellet popular» amb un número a llapis a la portada que deu ser el registre d'entrada a un concurs. L'esborrany porta data d'octubre de 1921. S'indica que les quatre cançons són extretes de *30 cançons populars catalanes* recollides per Adolf Carrera[s],⁸¹ publicades per l'editorial Biblioteca Popular de l'Avenç.

74. CEDOC, R. 213.

75. Isidor CÒNSUL, «Verdaguer i Montserrat», a *Isidor Cònsul* (en línia), <<https://www.isidorconsul.cat/fitxers-critiques/132216-verdaguer-i-montserrat.pdf>> (consulta: 6 febrer 2024), p. 5.

76. CEDOC, R. 088.

77. CEDOC, R. 091.

78. CEDOC, R. 093.

79. CEDOC, R. 092.

80. CEDOC, R. 095.

81. El cognom correcte no acaba amb essa, es tracta d'Adolf Carrera i Aleu (1891-1913). El recull de *30 cançons populars catalanes* es va publicar pòstumament l'any 1916. «30 cançons populars catalanes/Quatre mots de biografia», a *Viquitext* (en línia), <https://ca.wikisource.org/wiki/30_can%C3%A7ons_populars_catalanes/Quatre_mots_de_biograf%C3%ADa> (consulta: 6 febrer 2024).

Queden cinc obres corals sense poder datar i que ordenem només per intuïció. *La cansó de Catalunya*⁸² és una obra clarament patriòtica per a cor d'homes a quatre veus (dues veus de tenor i dues veus de baix). L'autor de la lletra és Albert de Quintana i Combis. *La pastoreta*,⁸³ escrita per a cor mixt (dues veus de soprano, dues veus blanques, dues veus de tenor, barítons i baixos), és una harmonització de la melodia tradicional. *Cullita plena*⁸⁴ és per a cor d'homes a quatre veus (dues veus de tenor, barítons i baixos). El text és una poesia de Joan B. Lleonart, i és una lloança als veremadors i, per extensió, al treball i a Catalunya. El lema a la portada en sintetitza l'esperit: «Apa minyons femna via». *A l'Estandard*⁸⁵ per a cor d'homes (dues veus de tenors i una de baixos), amb data de 15 d'abril (malauradament manca l'any) i text de Ramis (?), és una peça breu, un himne de lloança a l'estandard del cor al qual va dirigida l'obra.

Pel que fa a les obres litúrgiques, es conserva la partitura general d'un *Pange lingua*,⁸⁶ un motet per a dos cors mixts, amb data d'octubre de 1897. Les partícels del *Pange lingua* apareixen a l'ítem CEDOC R. 205, entremig de les partícels de *Benedictus* i *Tantum ergo*.

També es conserva la partitura general d'un *Tantum ergo*⁸⁷ per a cor mixt a sis veus (dues sopranos, dos tenors i dos baixos) en si bemoll major i compàs 3/4. La portada incorpora el lema «Pange lingua» i a llapis porta un número que deu ser el registre d'entrada a un concurs. Per altra banda, es conserven partícels⁸⁸ d'un *Tantum ergo* semblant: també és a sis veus (dos tiples, contralt, tenor i dos baixos), també està en si bemoll major i el compàs és 6/4. Com que també comparteixen idees motiviques semblants, sembla prou evident que un *Tantum ergo* va servir per versionar-ne l'altre. Malgrat aquestes semblances, són prou diferents per considerar-los independents entre ells.

*Benedictus*⁸⁹ és per a cor d'homes a cinc veus (tres tenors i dos baixos) en do major i compàs partit. A la portada de la partitura general es llegeix el lema «Fides» i un número a llapis que deu ser el registre d'entrada per a un concurs. Per altra banda, de la mateixa manera que el *Pange lingua* i el *Tantum ergo*, es conserven partícels⁹⁰ d'un *Benedictus* per a cor d'homes a cinc veus, també en do major, però en compàs 4/2. Malgrat les diferències rítmiques entre les dues versions, les semblances són més evidents que en el cas del *Tantum ergo*.

La darrera obra litúrgica per a cor a *cappella* és un *Salve Regina* en re menor, per a cor mixt a quatre veus (sopranos, tiples (veu blanca), tenors i baixos)

82. CEDOC, R. 085.

83. CEDOC, R. 096.

84. CEDOC, R. 084.

85. CEDOC, R. 083. El títol conté l'oblit de la essa de la paraula *estandard*. En el català normatiu s'escriu *estandard*.

86. CEDOC, R. 214.

87. CEDOC, R. 227.

88. CEDOC, R. 205.

89. CEDOC, R. 206.

90. CEDOC, R. 205.

amb data de 9 d'agost de 1907. La portada porta com a lema «Salve, mundi domina».

OBRES PER A COR AMB ACOMPANYAMENT D'ORGUE

Només són dues obres. *Laudate*⁹¹ és una obra primerenca, datada el 23 de febrer de 1891 per a cor mixt, solistes i orgue. *Canigó*⁹² és una obra per a cor mixt a quatre veus amb acompanyament de piano i orgue. De *Canigó* només es conserven les partícules i en desconeixem la data. El text és el cor final del cant XII «La creu del Canigó» de la monumental obra *Canigó* de Jacint Verdaguer.

OBRES PER A VEUS I ORGUE

Totes les obres per a diverses veus i orgue són religioses.

Amb *O Salutaris*,⁹³ per a quatre veus i orgue en sol major, tenim la primera obra compositiva de Joan Pujol, amb data de 21 de novembre de 1890.

Gozos de la Inmaculada Concepcion de Maria,⁹⁴ per a tres veus masculines (dues veus de tenor i un baix) i orgue, en llengua castellana, està datada el 2 d'agost de 1892. Està dedicada al metge Francesc de Pàdua Arró i Triay.⁹⁵

Ave verum,⁹⁶ en fa major, és per a quatre veus (tiple, contralt, tenor i baix) i orgue, amb data de 8 d'agost de 1893.

Molt més tardana és la *Missa de Gloria*⁹⁷ («Kyrie», «Gloria», «Credo», «Sanctus», «Benedictus», «Agnus Dei») en re major, per a tres veus (tiple, tenor i baix) amb acompanyament d'orgue. Està signada i finalitzada en la «Diada de la Verge de la Marce», el 24 de setembre de 1934. És una de les últimes obres que Joan Pujol va compondre.

A llapis es conserva un plec amb esborranys de cinc Ave Maria per a dues veus i orgue, amb data del mes de maig de 1910. El text de la pregària de l'avemària és absent i la partitura presenta molts dubtes. Per exemple, el primer suposat Ave Maria no té prou notes per encabir-hi totes les síl·labes del text en llatí. També a llapis es conserven uns apunts del que seria una missa incompleta per a quatre veus i orgue (sanctus, benedictus i agnus dei). No té data.

91. CEDOC, R. 209.

92. CEDOC, R. 089.

93. CEDOC, R. 208.

94. CEDOC, R. 211.

95. La dedicatòria diu «Al Dr. D. Fran^{co} Arró como a prueba de respeto y admiracion».

96. CEDOC, R. 210.

97. CEDOC, R. 203.

OBRES PER A VEU I ORGUE

Totes les obres escrites per a veu i orgue són religioses i, amb l'única excepció de *Fineses de Maria*, totes litúrgiques.

A llapis es conserven tres *Tantum ergo*⁹⁸ per a veu i orgue, tots escrits entre el 19 i el 23 de setembre de 1911.

Fineses de Maria,⁹⁹ de l'abril del 1928, és sobre un poema del prevere Lluís Maria de Valls i Riera. Malgrat que Joan Pujol escrigui «orgue», les indicacions dinàmiques de la partitura (crescendos, fortes, pianos, etc.) són impossibles per a aquest instrument i fan pensar que, en realitat, es refereix a l'harmònim. La presentació visual del manuscrit d'aquesta obra fa pensar que conceptualment pertany a les cançons per a veu i piano.

L'*O Salutaris*¹⁰⁰ per a veu i orgue en sol major, escrit el juliol de 1929, pren com a referència l'*O Salutaris* per a quatre veus i orgue escrit gairebé quaranta anys abans (recordem que l'*O Salutaris* de l'any 1890 és, aparentment, la primera obra de Joan Pujol). És una versió més austera i simplificada. De la mateixa manera que a *Fineses de Maria*, la veu per a orgue correspon més aviat a un harmònim. A la portada hi diu que aquest *O Salutaris* va ser arranjat per a petita orquestra i estrenat a la Festa Major de Bonastre, el mes de juliol de l'any 1929.

*Pater noster*¹⁰¹ és per a veu de baríton i orgue, amb data de 8 d'agost de 1931, i l'*Ave Maria*¹⁰² per a veu i «orgue expressiva» data del novembre de 1932.

OBRES PER A ORQUESTRA PETITA. PERÍODE 1891-1901

Aquestes obres orquestrals, almenys trenta-vuit, són ballables (masurques, polques, xotis, valsos —vals jota, vals boston—, americanes, rigodons i un tango) i totes són d'un període determinat, del 1891 fins al 1901. L'orquestra es manté gairebé sempre amb la mateixa instrumentació: flauta, dos clarinets, dos cornetins, trombons, fiscorn, dues veus de violins, violoncel i contrabaix. L'únic instrument que té una presència intermitent són les timbales i en la secció de cordes la viola és sempre absent, excepte en una única peça en què, irònicament, n'és l'instrument solista: *Americana, danza obligada para viola*, del 15 d'agost del 1900.¹⁰³

Els tamps estampats «Orquestra Ibérica Barcelona» indiquen que diverses peces d'aquest període primerenc Joan Pujol les va reutilitzar més tard per a la seva Orquestra Ibèrica, com és el cas de les masurques *Guitarrescas* i *Coquetona* (1921) o el xotis *Aristòcratas* (1921).

98. CEDOC, R. 226.

99. CEDOC, R. 217.

100. CEDOC, R. 218.

101. CEDOC, R. 221.

102. CEDOC, R. 200.

103. CEDOC, R. 008.

ALTRES OBRES PER A ORQUESTRA

Amb data de 27 de gener de 1893 es conserva, sense títol,¹⁰⁴ una obra primera per a orquestra en la menor. La secció de vent engloba flautes, oboè, dos fagots, dues trompes, timbales i violins primers, violins segons, violes, violoncel·ls i contrabaixos.

L'obra *Tristor*,¹⁰⁵ amb el subtítol *Fulla d'àlbum*, data del 1897 i es podria considerar com una obra de música de cambra, ja que és per a quintet de corda i orgue (o harmònim). Però el desdoblament de violins, violoncel·ls i una veu de violí solista correspon més aviat a una orquestra de corda.

El 1926 l'autor va escriure *Serenada*¹⁰⁶ amb el subtítol *Scherzo característic* per a petita orquestra: flauta, clarinets en si bemoll, trompetes en si bemoll, fiscorn, violí solista i secció de corda (en la partitura general no apareix la veu de violoncel, però n'existeix la partícula). Els tamps «Orquestra Ibèrica Barcelona» estampats als manuscrits indiquen que aquesta era una obra de repertori de l'Orquestra Ibèrica. Convé assenyalar que, respecte a les obres per a petita orquestra del primer període, els cornetins han estat substituïts per les trompetes.

Una obra més tardana (datada el 7 d'agost de 1932) és *Scherzo poemàtic, glossa de les cançons populars Els fadrins de Sant Boi i El noi de la mare*¹⁰⁷ per a flauta, oboè, clarinet en si bemoll, fagot, trompa en fa, secció de corda (violins, viola, violoncel, contrabaix) i piano.

També hi trobem partícels només per a cordes del díptic *Ensayos sinfònics*¹⁰⁸ (I. «Oriental», II. «Filosa»). Desconeixem la data i, a manca d'una partitura general i una anàlisi musical, no sabem del cert si aquesta obra és per a orquestra de corda o bé si potser manquen les partícels dels instruments de vent.

MÚSICA ESCÈNICA

La Verge de la Guarda, amb el subtítol «Dramet líric en un acte»,¹⁰⁹ és una obra escènica per a cor, orquestra simfònica i solistes, datada el 14 de gener de 1901. Significatiu és el detall que, al final de la partitura, Joan Pujol escriu «Prou». Es conserva el llibret de Pere Joan Llord, escrit a Barcelona amb data de 16 de desembre de 1900, on explica el context i situa el drama en un poble de la costa catalana vora l'any 1805. El llibret presenta i descriu els personatges amb tot detall i explica la trama dividida en vint-i-una escenes.

104. CEDOC, R. 097.

105. CEDOC, R. 101.

106. CEDOC, R. 053.

107. CEDOC, R. 054.

108. CEDOC, R. 052.

109. CEDOC, R. 001.

La resta de música escènica que Joan Pujol va escriure són obres d'un gènere diferent: sarsueles i música d'espectacle, l'autoria musical de les quals, a vegades, era compartida. Moltes d'elles no tenim constància que fossin representades. Aquest és el cas de les sarsueles *Amores y achuchones o el Chulo de Contrabando*, en un acte i amb text de Joaquim Just; *Las elecciones*, amb data de 22 de desembre de 1895; *El charlatan*, i també *Rabadilla*, en llengua catalana.

Les tres obres que Joan Pujol va escriure o en les quals va participar i de les quals sí que hi ha constància que es representessin són *Las hijas de Villarejo*, *El secreto del fakir* i *Las bayaderas*.

L'obra *Las hijas de Villarejo* es va estrenar el dijous 15 de febrer de 1906 al Teatre Circo Barcelonés i, segons ho anuncia *La Publicidad*,¹¹⁰ la música és escrita per «dos distinguidos compositores catalanes» sense citar-ne els noms.

El secreto del fakir es va estrenar el dimarts 17 de març de 1908¹¹¹ i es va representar dinou vegades¹¹² al desaparegut Teatre Còmic del Paral·lel (entre els carrers Poeta Cabanyes i Tapioles).

Las bayaderas és una opereta en tres actes que es va representar també al Teatre Còmic. Es va anunciar l'estrena pel dissabte 24 de maig de l'any 1913,¹¹³ però es va haver d'ajornar al dimecres 4 de juny. La notícia que fa l'empresa a la segona pàgina d'*El poble català* (núm. 3004)¹¹⁴ per al dia de l'estrena no té pèrdua (figura 9):

El dimecres dia 4 s'estrenarà en el teatre Còmic la cèlebre opereta alemanya en tres actes "Las Bayaderas" adaptada per don Joaquim Arqués, amb música del mestre Ohnescg [sic].

Aquesta obra vé precedida de gran nomenada pel èxit grandiób obtingut quan se estrenà a Berlín [...].

110. *La Publicidad* (15 febrer 1906), *ARCA* (en línia) a <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1433345&posicion=1#search=%22Las+hijas+de+Villarejo%22> (consulta: 4 febrer 2024), p. 2.

111. Així ho anuncia *La Veu de Catalunya*, núm. 3194 (13 març 1908), disponible en línia a *ARCA* <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1237025> (consulta: 7 febrer 2024), p. 4. Es conserva un llibret amb l'argument al CEDOC, R. 275. A la portada consta que la creació musical va ser una feina repartida amb un tal Roca.

112. La xifra de «19 vegades» la fa constar Joan Pujol en un apunt a les partitures conservades d'*El secreto del fakir* al CEDOC, R. 048.

113. Obra anunciada, per exemple, a *La Esquella de la Torratxa*, núm. 1795 (23 maig 1913), també disponible en línia a *ARCA* <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1207237> (consulta: 4 febrer 2024), p. 12.

114. *El poble català*, núm. 3004, també disponible en línia a *ARCA* <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1080311> (consulta: 4 febrer 2024), p. 2.

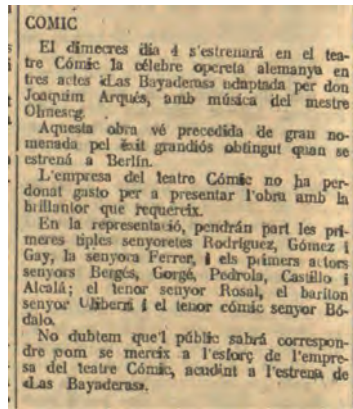

FIGURA 9. Anunci a la segona pàgina d'*El poble català* del 4 de juny de 1913.

FONT: *Arxiu de Revistes Catalanes Antiques* (en línia) (Biblioteca de Catalunya), <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1080311>.

En el mateix diari, en la publicitat inserida a la quarta pàgina, aquest mestre «Ohnesorg» apareix rebatejat amb el nom d'«Ohnesorg». ¹¹⁵ L'última representació de *Las bayaderas* va ser el dijous 19 de juny. ¹¹⁶

SARDANES

Al CEDOC es conserven disset sardanes, compreses entre els anys 1923 i 1935, si bé quatre d'elles, *Sota'ls pins* (juny 1923), *Caballer Sant Jordi* (abril 1928), *Nadalenca* (1929) i *Pastoral* (1931), són esborranys a llapis i sense instrumentar. Per altra banda, almenys dues sardanes, *Pobra Mariona!* i *Festiva*, apareixen ratllades, com si l'autor les repudiés. Descartant aquestes cinc, la llista cronològica de sardanes per a cobla és: *Heroica* (1925), *Terrassa* (1925), *Gentilesa* (1926), *Riteta* (1928), *Sortint de missa* (març 1930), *Costa Brava* (maig del 1930, estrenada a l'Orfeó Gracienc el 26 d'octubre de 1930), *La cançó d'en Tomaset* (maig 1930), *La gran pubilla* (de data indeterminada, però probablement coetània a *La cançó d'en Tomaset*), *Maig* (també de data indeterminada), *L'àvia Jana* (1934, estrenada el 10 de juny del 1934 per la Cobla Els Montgrins) i *Rústega* (1935). Aquesta darrera

115. *El poble català*, núm. 3004, també disponible en línia a ARCA <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1080311> (consulta: 4 febrer 2024), p. 4.

116. Així ho anuncia *El poble català*, núm. 3018 (19 juny 1913), també disponible en línia a ARCA <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1080339> (consulta: 4 febrer 2024), p. 4. També ho explica *La Esquella de la Torratxa*, núm. 1798 (20 juny 1913), també disponible en línia a ARCA <https://arca.bnc.cat/arcabib_pro/ca/catalogo_imagenes/grupo.do?path=1207245> (consulta: 4 febrer 2024), pàgines 8 i 10.

sardana, aparentment l'última obra que va compondre Joan Pujol, és per a una cobla d'onze instruments presentada al XIV Concurs de Composició Concepció Rabell i Cibils (convocat durant l'any 1935) i admesa amb el número de registre 14. El maig del 1936 es va fer públic el veredict (Rústega no va ser guardonada) i seguidament la Fundació Concepció Rabell i Cibils va convocar el XV Concurs de Composició, que no es va realitzar mai.

Joan Pujol va instrumentar la sardana *Gentilesa* per a la seva Orquestra Ibèrica en l'actuació a la Festa de Terrassa del Casino del Comerç del 7 de juliol del 1926. La instrumentació ens dona una idea de com era l'Orquestra Ibèrica: flauta, dos clarinets en si bemoll, dues trompetes en si bemoll, fiscorn, dos trombons, violins (mínim tres), part de viola, part de violoncel, contrabaix i timbales. Probablement per a la mateixa Orquestra Ibèrica (i segurament pel mateix esdeveniment) devien ser també les instrumentacions per a orquestra de les sardanes *Terrassa* (a la instrumentació anterior Joan Pujol hi afegí un oboè i un flautí) i *Riteta* (sembla que de *Riteta* manquin partícels). Més tard, el 1932, també va arranjar *Terrassa* i *Riteta* per a quintet de corda (dos violins, viola, violoncel i contrabaix).

Joan Pujol també va transcriure per a piano les sardanes *Terrassa*, *Riteta*, *Heroica* i *Gentilesa* (aquestes tres últimes per presentar-les l'11 de desembre de 1929 al registre de la Sociedad de Autores Españoles, SAE, l'entitat precursora de l'actual SGAE).

Diverses d'aquestes sardanes van ser estrenades o interpretades, entre 1929 i 1935, per cobles com ara la Cobla Barcelona, la Principal de la Bisbal, els Montgrins de Torroella, la Principal de Peralada, la Principal de Bages, l'As de l'Anglès (Girona), el famós intèrpret de tenora Albert Martí i Galceran, la Cobla els Montgrins, o la Principal de Girona.¹¹⁷

OBRES PER A VEU I PIANO

En les obres per a veu i piano de Joan Pujol es diferencien clarament dos gèneres: els cuplets en llengua castellana i les cançons inspirades en textos literaris catalans.

Els cuplets formen un conjunt molt nombrós (són vint-i-nou cuplets) i és música lleugera, de temàtica picant. La majoria dels cuplets són signats com a «Pujolay» o com a «Matheus», i el fet que tots siguin escrits exclusivament durant un període molt determinat (des de l'any 1914 fins al 1916, i el gruix dels cuplets són escrits el 1915) fa pensar que possiblement eren encàrrecs.

L'altre grup d'obres per a veu i piano està format per quinze cançons que prenen com a text diversos poemes literaris catalans. Aquestes cançons per a veu i piano van ser escrites entre els anys 1906 i 1934, si bé el gruix es concentra durant

117. Diari manuscrit d'encàrrecs (CEDOC, R. 282).

l'any 1912 i durant vint anys, entre el 1914 i 1934, Joan Pujol no va compondre'n cap. A diferència dels cuplets, aquí Joan Pujol no signa mai amb pseudònim.

A la portada del manuscrit *Aplec de cançons*,¹¹⁸ obra que incorpora tres cançons amb dos poemes de Verdaguer i un poema de Gil Amat, consta «Lema: entorn de la llar cantem-hi les nostres» i, amb llapis de color blau, el número 41; això sembla indicar que va ser presentada en un concurs de composició. Tot i que probablement és una obra primerenca, en desconeixem la data. Té correccions posteriors a llapis i una de les tres cançons, «La brodadora santa»,¹¹⁹ apareix separada de l'*Aplec de cançons*.

Descartant *Aplec de cançons*, les primeres cançons són *Tardor*¹²⁰ (setembre del 1906, tot i que va ser revisada el 1932, amb un poema de Joan Baptista Lleonart), *Primícia d'amor*¹²¹ (setembre del 1906, poema de Joan Baptista Lleonart) i *Vora'l riu*¹²² (novembre del 1906, poema del prevere Bonaventura Riera). Després tenim una sola cançó finalitzada l'abril del 1910, *Primavera*,¹²³ sobre un poema del ja esmentat Joan Baptista Lleonart. Durant l'any 1912, Joan Pujol és molt prolífic i escriu un total de nou cançons: *La brodadora santa*¹²⁴ (maig de 1912, poema de Gil Amat, tot i que en cas que *Aplec de cançons* sigui una obra primerenca en realitat aquesta composició seria anterior al 1912), *Tot bressant*¹²⁵ (maig de 1912, text de Pompeu Crehuet), *En Guillem de Moncada*¹²⁶ (agost de 1912, poema d'Antoni Bori), *Lo que diu una cançó*¹²⁷ (agost de 1912, poema de Miquel Costa i Llobera), *Albada*¹²⁸ (setembre de 1912, poema de Víctor Balaguer), *Amorosa*¹²⁹ (setembre de 1912, poema de Pere Joan Llorc), *Cançó del raier*¹³⁰ (setembre de 1912, poema de Verdaguer), *La fada de Fontargent*¹³¹ (setembre de 1912, poema de Verdaguer) i, finalment, *Un orfanet*¹³² (setembre de 1912, poema de Pompeu Vidal, un nen de deu anys).

La portada del manuscrit *Cançó del raier* incorpora un «Lema: del meu tros» i està numerada, en llapis de color blau, amb el número 61. Això, com en *Aplec de cançons*, ens indica que, almenys aquesta obra, va ser presentada en un concurs de composició. Té sentit pensar que potser *Cançó de raier* era la primera d'un recull

118. CEDOC, R. 161.

119. CEDOC, R. 156.

120. CEDOC, R. 146.

121. CEDOC, R. 147.

122. CEDOC, R. 148.

123. CEDOC, R. 150.

124. CEDOC, R. 156.

125. CEDOC, R. 155.

126. CEDOC, R. 158.

127. CEDOC, R. 153.

128. CEDOC, R. 152.

129. CEDOC, R. 165.

130. CEDOC, R. 154.

131. CEDOC, R. 157.

132. CEDOC, R. 151.

de cançons presentades en concurs, ja que això explicaria la profusió de cançons durant l'any 1912.

Després del 1912 escriu dues cançons més: *Tothom té una creu*,¹³³ datada l'agost de 1914 amb un poema de Serafí Pitarra, i la tardana *Somiant l'Atlàntida*,¹³⁴ del mes de març de 1934, amb un poema de Verdaguer.

MÚSICA DE CAMBRA

*Española, recuerdos de mi patria*¹³⁵ per a violí i piano, amb data de 17 de desembre de 1890, és una obra molt primerenca i està dedicada al seu professor de violí Valentí Marcet.

Després, Joan Pujol escriu tres moviments per a quartet de corda que, aparentment, són independents entre ells. Primer un *Andante para instrumentos de cuerda*¹³⁶ en sol major, datat el 22 de gener de 1891; més tard un *Adagio para cuartetto*¹³⁷ en fa major, datat l'octubre de 1893, i finalment un altre moviment,¹³⁸ sense títol ni indicació, en forma ABA de caràcter viu i resolut, amb data de 14 de novembre de 1894.

El 12 de maig del 1915 escriu *Serenata*¹³⁹ amb el subtítol *canto mozàrabe* per a violí i piano, una peça de regust folklòric andalús. El mateix any, amb data de 10 de juny, escriu *Historieta*¹⁴⁰ (per a clarinet i piano) amb el subtítol *Dansa obligada per a clarinet*. És una peça narrativa, amable, que conté melodies líriques a ritme d'havanera i passatges virtuosos per al clarinet. L'octubre de 1918 escriu una peça en sol major per a violí i orgue: *Enfront la creu*.¹⁴¹ El març de 1920 Joan Pujol escriu la *Serenata mozàrabe*¹⁴² per a trio (violí, violoncel i piano) prenent el mateix material temàtic que la *Serenata* per a violí i piano del 1915.

Del 1929 al 1932 Joan Pujol conclou un grup de quatre peces per a violoncel i piano. La primera és la *Melodia per a violoncell (estil s. XVII)*¹⁴³ en fa major per a violoncel i orgue. En el manuscrit consten dues dates: «gener 1929», a llapis i suposem que correspondria a l'esborrany, i «1930», a tinta i correspondria a la versió final. Com ja hem vist en obres anteriors, a la veu d'orgue hi anota nombroses indicacions dinàmiques impossibles per a orgue, i que, en realitat, creiem que Joan Pujol es refereix a un harmònim. La indicació «(estil s. XVII)» ens expressa

133. CEDOC, R. 162.

134. CEDOC, R. 154.

135. CEDOC, R. 039.

136. CEDOC, R. 050.

137. CEDOC, R. 051.

138. CEDOC, R. 031.

139. CEDOC, R. 040.

140. CEDOC, R. 010.

141. CEDOC, R. 036.

142. CEDOC, R. 041.

143. CEDOC, R. 042.

que l'autor volia una obra arcaïtzant. És una peça lírica impregnada d'un aire religiós. Segueix cronològicament la *Sardaneta per a violoncell i piano*¹⁴⁴ en sol major, datada el desembre de 1931. És una peça vital i joiosa amb l'estructura i elements motívics típics de la sardana. Del 1932 tenim les dues peces restants, la *Romàntica, peça musical per a violoncell i piano*¹⁴⁵ i *El borinot malaurat*¹⁴⁶ amb el subtítol *Allegro característic per a violoncell*. La *Romàntica* és una peça expressiva en si bemoll major en forma de *lied* ternari i *El borinot malaurat*, que té un títol que traspua un sentiment de l'humor ben original, és una peça virtuosa per a violoncel en sol major que recorda *El vol del borinot* de Rimski-Kórsakov. Gràcies a una carta de resposta de Pau Casals del 1929 sabem que Joan Pujol li presentà tres d'aquestes peces (és segur que una d'elles és *El borinot malaurat*).¹⁴⁷

Per a clarinet i piano va escriure *Galanteig*, un vals obligat per a clarinet. D'aquesta obra es conserva un esborrany a llapis,¹⁴⁸ dedicat a Vicenç Morales, amb data del mes de març de 1931, una partitura neta,¹⁴⁹ a tinta, sense data (per força ha de ser posterior a l'esborrany) i partícels d'una versió per a orquestra petita¹⁵⁰ (no es conserva la partitura general). Aquesta versió per a orquestra petita va ser concebuda possiblement per a l'Orquestra Ibèrica, ja que la instrumentació hi correspon: flauta, un clarinet en si bemoll (manca la partícula del clarinet solista), dues trompetes en si bemoll, fiscorn, trombons i secció de corda (violins i contrabaix). És un vals bonhomíós, festiu, amb una variació final pensada per al lluïment del clarinetista.

LA RECUPERACIÓ DE LES OBRES PER A VIOLONCEL I PER A CLARINET DE JOAN PUJOL

El 13 de març del 2022, dins la VIII Edició Cicle de Concerts «Una copa de música!» a l'Escola de Música de Gràcia, el violoncel·lista Marc Renau i la pianista Marta Augé van fer el primer concert del projecte «El violoncel desconegut» on van interpretar obres desconegudes o oblidades d'Antoni Laporta i Astort, Joan Baptista Lambert i Caminal i Francesc Pujol i Pons, entre altres. El projecte va despertar l'interès de la plataforma multimèdia laxarxa.cat que va proposar divulgar aquest repertori amb un enregistrament audiovisual per a televisions locals i una sèrie de pòdcasts per a ràdios locals. El 6 de juliol del 2022 es va enregistrar la

144. CEDOC, R. 043.

145. CEDOC, R. 045.

146. CEDOC, R. 044.

147. Carta de Pau Casals del 9 de juliol de 1929 dirigida a Joan Pujol referint-se a les peces per a violoncel. Aquesta vegada Casals mostra més interès que a la carta del 6 d'agost de l'any 1926 i en fa una valoració positiva (CEDOC, R. 255).

148. CEDOC, R. 160.

149. CEDOC, R. 021.

150. CEDOC, R. 022.

primera temporada d'*El violoncel desconegut* i en aquest enregistrament es va incloure *Romàntica*, una obra manuscrita de Joan Pujol de 1932 conservada i digitalitzada al CEDOC.

El 14 de maig del 2023, en la següent edició d'«Una copa de música!» a l'Escola de Música de Gràcia, els mateixos integrants van presentar en concert un segon repertori d'*El violoncel desconegut* interpretant obres de Bonaventura Dini o Rafel Subirachs, entre altres. En aquest concert es van interpretar totes les obres per a violoncel de Joan Pujol i Mateu: *Melodia per a violoncel*, per a violoncel i orgue (1929/1930), en què la part d'orgue (en realitat seria d'harmòni) va ser substituïda pel piano; *Sardaneta* (1931); l'esmentada *Romàntica* de la temporada anterior, i *El borinot malaurat. Allegro característic per a violoncel* (1932). L'11 de juliol del 2023 laxarxa.cat va fer l'enregistrament d'aquesta segona temporada d'*El violoncel desconegut* per als pòdcasts i televisions locals. En aquest segon enregistrament es va obviar la *Romàntica*, que ja s'havia enregistrat l'any anterior.

El 28 de maig del 2023, en el mateix cicle de concerts de l'Escola de Música de Gràcia, el clarinetista Robindro Nikolic i la pianista Marta Augé van interpretar les dues peces per a clarinet i piano de Joan Pujol conservades al CEDOC: *Historieta. Dansa obligada de clarinet* (1915) i *Galanteig* (1931).

Avui dia no hi ha cap evidència que les seves obres de cambra per a violoncel o per a clarinet arribessin a ser mai interpretades abans de la cronologia esmentada. En canvi, l'existència de les partitelles orquestrals de *Galanteig* (i, sobretot, l'absència de la partitella del clarinet solista) indueix a pensar que segurament aquesta obra va ser interpretada en la versió d'orquestra petita.

CONCLUSIÓ

Joan Pujol i Mateu, compositor, violinista i pedagog barceloní, va viure de ple el període de gran efervescència cultural resultant de la Renaixença catalana.¹⁵¹ La seva tasca musical és representativa de la cultura híbrida de finals del segle XIX i començaments del segle XX; és a dir, combina la consolidació del sentiment catalanista (a través de les sardanes, el folklore popular i les obres patriòtico-religioses) amb la satisfacció dels gustos populars del moment (dances, sarsueles i cuplets). Va ser un artista inquiet i un professional requerit i respectat pels grans músics i les formacions musicals del moment. Malauradament, el seu caràcter pietós i discret va fer que quedés oblidat per la historiografia posterior, molt orientada a la crítica i la reivindicació del gran daltabaix polític, social i cultural que va representar la Guerra Civil i la dictadura franquista.

A través de l'estudi, interpretació i enregistrament de les obres de cambra per a violoncel i piano i de les obres per a clarinet i piano, així com també l'estudi

151. La gran referència literària de Joan Pujol per inspirar les seves obres amb veu és Jacint Verdaguer.

preliminar del fons musical custodiat al CEDOC, Joan Pujol s'ha revelat com un compositor inspirat, autor d'obres musicals de qualitat, d'estil romàntic i accessibles al públic. Joan Pujol era un músic amb molt ofici i mereix l'atenció per la resta d'obres seves que encara no sabem com sonen, com, per exemple, les sardanes, les obres per a cor, les obres per a veu i piano amb textos de poetes catalans o les obres de major envergadura, com la *Rapsòdia catalana* per a gran orquestra o la *Mort de Sant Francesc* per a cor mixt i orquestra.

El procés de recuperació de patrimoni musical és una tasca que requereix la complicitat de persones i institucions diverses (com és el CEDOC). Desitgem que aquest article, juntament amb el projecte de divulgació «El violoncel desconegut», sigui una aportació profitosa per rescabalar musicalment i musicològicament l'obra de Joan Pujol i, per extensió, de més compositors oblidats com ell.